

Zaradi zanimivosti navajamo Vinkovo razlago in definicijo izrabe tal. Izraba tal (land use) je vsaka oblika občasne ali stalne človekove intervencije, ki ima za cilj zadovoljevanje potreb človeka, bodisi materialnih ali duhovnih, do naravnih ali umetnih virov, ki se skupaj imenujejo »zemlja«. V tem smislu prava nomadska ljudstva z nestalnim bivališčem ne poznajo stalne rabe tal na določenem zemljišču in so sama sestavni del ekosistema, kot drugi živi organizmi. Zemljišče je nosilec ekosistemov, izraba tal je človekova kontrola ključnih elementov v ekosistemi z namenom pridobivanja določenih koristi. Človek kot sestavni člen ekosistemov, v katerih živi, skuša postavljati sebe do določenih odnosov zunaj sistemov in manipulirati z njimi. Oblike teh odnosov so lahko zelo različne: od plavajočih kultur Azije (riž), hortikultur zahodne Evrope, do zelo ekstenzivnih oblik pri polnomadskih ljudstvih Afrike. Med vsemi naravnimi viri daje zemljišče največ dobrin človeštvu, ki je nosilec ekosistemov. Zemljišče je najpomembnejši uporabni naravni vir; njegova raba zavzema določen prostor. Večinoma so današnja zemljišča kombinacija razvoja naravnih virov in rezultat človekovih vplivov nanj v preteklosti in sedanjosti. Človekovi vplivi na zemljišče so lahko zelo različni: od pozitivnih, kot je pridobivanje novih zemljišč s polderji med nasipi in črpalnimi postajami pa do mnogih nevarno erodiranih območij sveta.

Koncept izrabe zemljišč je dinamičen, saj je nosilec ekosistemov in je tudi samo del teh ekosistemov. Ena od pglavitnih komponent zemljišča je prst, ki je sama po sebi kompleksen ekosistem, ki vsebuje živali in rastline različnih velikosti in aktivnosti. Naravni procesi, ki se odvijajo v zemljišču, pridobivajo energijo od sonca, kot tudi od mineralnih in bioloških procesov.

Relief je dodaten vir energije zemljišča, to je energije zaradi razlik v višinah. Zemljišče stalno teži k stabilnemu stanju, vendar ni nikdar resnično stabilno. Če gledamo na zemljišče kot pokrajino iz določenega zornega kota, se nam lahko zdi, da je le-to blizu stabilnosti, saj je ta navidezna stabilnost rezultat kompleksa interakcij številnih pojavov in procesov. Smotrna izraba zemljišč skuša kontrolirano vplivati na tiste vrste bližnje stabilnosti, ki nam bo najbolj koristila v določenem okolju.

V celoti je predstavljeno delo zaradi kompleksnega pristopa do obravnave teme eden od temeljnih priročnikov, učbenikov ali informatorjev o problemih izrabe tal. Posebej naj opozorimo na poglavji o ekologiji in vrednotenju zemljišč, ki sta v bistvu smiselna nadgradnja podrobnih fizično in družbenogeografskih raziskovanj. Posebna vrednost teh dveh poglavij je v tem, da je avtor v sintetični obliki uspel združiti izsledke najrazličnejših smeri ali šol, kar potrjuje tudi obsežna literatura, zbrana na koncu knjige. Knjiga je brez dvoma tudi koristen pripomoček v raziskovanju in obravnavanju domačih problemov izrabe tal, ki so v naši razgibanosti slovenski pokrajini izrednega pomena.

Milan Orožen Adamič

Norois, revue géographique de l'Ouest et des pays de l'Atlantique Nord (revue trimestrielle), Numéro Spécial »Karstologie«, No 95 bis, 24e année, pp. 339, Nov. 1977

Posebna številka te geografske revije, ki jo izdajajo univerze severne Francije (Angers, Brest, Cean, Limoges, Nantes, Orléans, Poitiers, Rennes, Rouen, Tours) je v celoti posvečena krasoslovju. Obenem je to zbornik, posvečen dolgoletnemu sekretarju in direktorju revije, geografu in krasoslovcu prof. Paulu Fénelonu.

Poleg bibliografije P. Fénelona (109 enot, od tega 24 vezanih na kraško problematiko), je v številki vsega skupaj 25 prispevkov, med njimi 3 splošni in ostali regionalni. Med regionalnimi jih 5 obravnava francoski, ostali pa tuji kras (Španija, Italija, Jugoslavija, Romunija, Libanon, Vel. Britanija, Irska, Madagaskar, Gvajana in Brazilija).

Jugoslavijo zastopa J. Roglič s prispevkom o Plitvičkih jezerih. Poleg splošnega opisa in zgodovine narodnega parka vsebuje članek tudi zanimive ugotovitve glede starosti lehnjaka: pregrade iz te kamnine so recentna tvorba, ki je pričela nastajati pred 12—15.000 leti, in ta relativno hiter proces se odvija še danes.

Za nas, še posebej z vidika kraške terminologije, je pomemben prispevek Philippa Renaulta z naslovom »Pripombe k pojmom kras in zakrasevanje in k definicijam teh dveh terminov«, zato se pri njem pomudim malo dlje.

V uvodu 12 strani dolgega prispevka avtor najprej nakaže težave, ki so v zvezi z definicijo krasa ter pomen, ki ga definicija ima. Od tega je pravzaprav odvisno, ali lahko opravičimo obstoj krasoslovja kot samostojne vede, ali pa je to le preprosto sožitje sicer neodvisnih ved.

Sledi zgoščen pregled dosedanjih definicij krasa, ki jih deli avtor na splošne (geografske — poudarek na morfologiji in litologiji, geološke — geografskim definicijam so dodani sekundarni pojavi zapolnjevanja, ter glede na velikost — makro-, mikro- in kripto-) ter na posebne definicije (geokemične, pedološke, geotehnične oziroma speleološke, hidrodinamične).

Da bi se lahko uspešno izogibali deduktivizmu, predvsem ne smemo pozabiti, da obstojajo tudi:

- pojavi raztapljanja, ki niso v zvezi s krasom;
- oblike, čisto velike, ki so podobne kraškim, a nastopajo v netopnih kamninah,
- mehanizmi, neodvisni od raztapljanja, ki sodelujejo pri nastajanju kraških oblik.

Tudi problem narave zakrasele kamnine same se odraža v definicijah krasa, bodisi v ekstenzivnem smislu (predvsem Nicod, Jennings in Paloc, ki so razširili pojem krasa na vse tope in celo na netopne kamnine) ali v restriktivnem smislu (Roglič, ki omejuje kras predvsem na čiste apnence ali C. Rousset, ki ga omejuje s hitrostjo procesov).

Definicija krasa naj bi po Renaultovem mnenju morala obdržati prvotni intuitivni značaj, obenem pa dobiti splošni in funkcionalni značaj, kar bi tudi omogočalo vpeljavo novih raziskovalnih metod v samo krasoslovje.

Tako Renault predlaga sledečo definicijo za kras: »Kras je skupek oblik v kontinentalnem ali litoralnem okolju in je rezultat eksogenih procesov. Zanj je značilen anizotropen in heterogen podzemeljski vodni odtok s koncentriranimi tokovi v najugodnejših smereh. Razvit je trodimenzionalno in lahko sega zelo globoko. Kadar je ustrezna kamnina na površju, povzroča vodni odtok razvoj površinskih oblik z endoreičnim odtokom. Te oblike so v tesni povezavi s površinskimi ali podzemeljskimi odkladniki, značilnimi za kras«.

Na podlagi take definicije krasa bi bilo potrebno opredeliti tudi pojem zakrasevanje. Pojem zakrasevanja naj združuje vse procese, ki sodelujejo pri nastanku in razvoju krasa (kemični, mehanski, sedimentološki, itd.). Tak koncept ima več prednosti: razširi velikostno skalo opazovanj (v okviru zakrasevanja lahko raziskujemo od sekundarne poroznosti do rudnih ležišč). V nasprotju z definicijo krasa pa v zvezi z definicijo zakrasevanja ni vprašljivo obravnavanje pokrajin z redkimi ali težko opaznimi kraškimi pojavi. Ravno »indeks zakraselosti«, ki ga raziskovalci še razvijajo in ki se opira na različne kriterije (morfometrične, morfosedimentacijske, geokemične), bo pomagal pri odločitvah, kaj je še oziroma ni več kras. Ta indeks predstavlja uvod v kvantitativni študij zakrasevanja in povezuje dinamične, morfometrične, idr. podatke in bo počasi nadomestil stari opisni in zgodovinski vidik pojma zakrasevanje.

Renaultova izvajanja nam lahko pridejo prav tako pri uvajanju pojma oziroma vede krasoslovja kot tudi pri vsebinski problematiki raziskovalnih nalog, ki so v zvezi s krasom.

Andrej Kranjc

M. G. Brandford, W. A. Kent: Human Geography. Theories and their applications, Science in Geography, 5, Oxford University Press, 1979, str. 180.

Kljub izbirčnosti, v katero nas silijo številni priročniki s področja kvantitativnih metod v geografiji, ne moremo mimo učbenika avtorjev M. G. Bradforda in W. A. Kenta, namenjenega študentom prvega letnika univerzitetnega študija.

Knjiga je razdeljena na tri glavne dele. Prvi del (lokacije in izraba zemlje) obravnava Christallerjev model razporeditve centralnih krajev, von Thünenov model kmetijske izrabe tal, Webrov model lokacije industrije, dopolnitve teorije centralnih krajev ter notranjo strukturo mest.

Drugi del (transport in gibanje) vsebuje prometne poti in prometno omrežje, transportne stroške, gravitacijski model in difuzijo. V zadnjem delu (rast in razvoj) pa predstavljata avtorja Malthusov model gibanja števila prebivalstva, gospodarsko rast in prostorski gospodarski razvoj.

Delu je priložen krajši stvarni indeks, medtem ko je literatura navedena na koncu vsakega poglavja.

Omenjeno delo je peto v nizu geografskih priročnikov, ki jih izdaja oxfordska univerza. V prejšnjih je bil prikazan znanstveni pristop k geografiji, zbiranje, analiza in predstavitev podatkov. Učbenik je tak, kakršnega si lahko le želimo: vsebinsko bogat, nazoren, pregleden. Ilustracije so prav gotovo eden od pomembnejših dosežkov učbenika.

Vsako poglavje je obravnavano po enotnem standardu: od uvoda, glavnega cilja, načel, avtorjevega primera, sodobnih primerov, preko problemov in uporabnosti do zaključka.

Marijan Klemenčič